

כך נשמר הפער החינוכי בין המרכז לפרפריה

חשבתם שתקציב דיפרנציאלי אמור לצמצם את הפערים בין המרכז לפרפריה? תחשבו שוב. את התקציב שמוסט מהמרכז לטובת הפרפריה משלימים ההורים בערים העשירות באמצעות מורים פרטיים, תשלום על אבחונים שמביאים להקלות לתלמידים המתקשים ועוד. על פערי החינוך המעמיקים ועל פתרונות בלתי פורמאליים. כתבה שנייה בסדרה

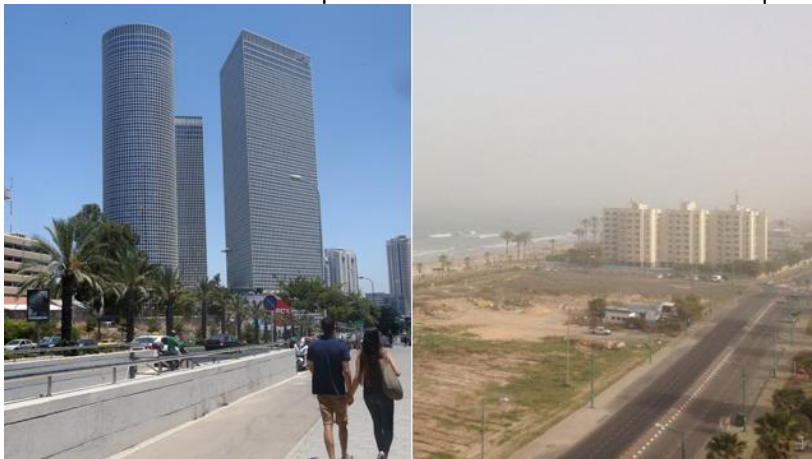
18 ספטמבר 2016.

משה גלנץ

זמין ב- <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4856256,00.html> , נצפה: 28 אוקטובר, 2016

בכתבה קודמת בסדרה, הוצגו הפערים שבין הערים החזקות במרכז לבין ערים חלשות יותר בפרפריה, בהקצאה התקציבית ללימודים, וכיצד גודל התקציבים הללו מאפשר או מגביל את יכולת הרשויות השונות לממן פעילויות חינוך משלימות. וכיצד אלו משליכים ישירות על הפערים הגדולים בהישגים הלימודיים בחברה הישראלית.

במאמר הנוכחי נסיט את המבט מהרשות המקומית אל שותף מרכזי נוסף בהשקעה בתלמידי הישראלים: ההורים. תפקידם של ההורים כמממנים, הולך וגדל ביחס ישיר למגבלות המערכת הציבורית בהתמודדות עם מטלות מערכת החינוך. אך למרבה הפרדוקס, כפי שנמחיש מיד, ההשקעה הפרטית של ההורים משמרת את הפער שבין המרכז החברתי לפרפריה החברתית.

פרפריה מול מרכז (צילום: אורן אהרוני)

"ההורים בישראל מממנים באלפי שקלים לשנה הוצאות חינוך, החל מתשלומי הורים, דרך שיעורים פרטיים ועד חוגי העשרה ופעילויות תרבות לילדיהם", אומרת דלית שטאובר המנכ"לית היוצאת של משרד החינוך וכיום מרצה ויועצת אסטרטגית. "וזאת עוד מבלי שהזכרנו את איכות הגירויים החינוכיים בסביבה הביתית ואת היכולת לרכוש צעצועים וספרים לטובת יצירת סביבה מאתגרת ועשירה מבחינה אוריינית וחשיבתית".

שיעורי בית

שלחו להדפסה

לחצו כאן להגדיל הטקסט

תשלומי ההורים - תשלומי חובה משלימים לבית הספר, תשלומי רשות, תשלומים לשירותים נוספים שההורים מחליטים ביחד לרכוש, תרומות, חוגים - כל אלה הם מסתכמים באלפי שקלים לשנה. אך המרכיב הבולט ביותר במימון ההורים הוא שיעורי הבית.

מסקרים שונים עולה כי כ-40% אחוז מכלל התלמידים בישראל נעזרים בשיעורים פרטיים (הסקרים נעים בין 35% ל-50%).

ככל שגיל התלמיד עולה - כך גדלה מידת ההיעזרות שלו בשיעורים פרטיים. ההערכה היא שלקראת סיום התיכון, כמחצית התלמידים במגזר היהודי מסתייעים בשיעורים פרטיים, וכ-35% מתלמידי בתי הספר העל-יסודיים במגזר הערבי.

שיעורים פרטיים נלקחים בכל המקצועות, אך יש "חמישייה פותחת" של מקצועות מבוקשים: מתמטיקה במקום הראשון עם כ-35% מכלל השיעורים, אנגלית - כ-25%, לשון והבעה - כ-10%, מדעי המחשב ופיזיקה - כ-5-6% כל אחד. רבים מהתלמידים לוקחים שיעורים פרטיים לאורך כל השנה, אך ניכרת צריכה מוגברת במיוחד ככל שמתקרבים למועדי מבחני הבגרות ולמותר לומר שמדובר **בהוצאה יקרה ביותר**.

מחיר ממוצע לשיעור פרטי					
כל המקצועות	תל אביב	ירושלים	הרצליה-רעננה	בי"ש והסביבה	חיפה והקריות
שיעור פרטי בבית התלמיד	122.1	112.3	114.4	95.2	98.5
שיעור פרטי בבית המורה	110.4	101.4	103.6	86.8	90.1

מחיר השיעורים הפרטיים **נע בין 90 ל-140 שקל לשעה**, בכפוף לכמה פרמטרים: משך השיעור (45 דקות או שעה); האם השיעור מתנהל בבית התלמיד או אצל המורה; גיל התלמיד (ככל שהתלמידים מבוגרים יותר, השיעור יהיה יקר יותר); בכירותו של המורה (ככל שהמורה ותיק יותר ומנסה כך הוא יכול לגבוה תעריף גבוה יותר). וכמובן שהעלות גבוהה יותר בערי המרכז המבוססות, וזולה יותר ככל שנעים צפונה או דרומה ליישובים הפריפריאליים יותר.

ההערכות הן שענף השיעורים הפרטיים מגלגל לכל הפחות כמיליארד שקל בשנה, ויש אף אומדנים של מיליארד וחצי שקלים. אגב, ברובם כסף שחור. אך כסף שחור או לא זאת נקודה שהרשויות צריכות להתמודד איתה, אבל דבר אחד ברור - מה שהיה בעבר אמצעי תיקון נקודתי לתלמידים מתקשים, הפך היום למעין תקן סטנדרטי.

השקעת ההורים משמרת פער

"עד לפני מספר שנים שיעורים פרטיים נלקחו בעיקר על-ידי תלמידים חלשים שניסו לתקן את הצינונים שלהם, או על ידי תלמידים מצויינים ואמביציוניים", אומר ישראל גלסנר-פרץ, סמנכ"ל פדגוגיה קבוצת 'קידום'. "אבל רצועת האמצע של התלמידים הבינוניים - רוב התלמידים ברב הכיתות - לא לקחה שיעורים פרטיים. מאן שבכיתה של ארבעים תלמידים, פחות מעשרה היו לקוחות קבועים של מורים פרטיים".

אך לדבריו כל זה השתנה דרמטית. "היום, מנעד התלמידים בכיתה, רחב יותר והטרוגני יותר, עד שהמורה כבר לא יכול לזהות ממוצע כלשהו אליו הוא יכול לדבר. בגלל אבחון יתר של לקויים למידה (לפעמים 90% מהכיתה זכאים להקלות שונות - מ.ג.) ובגלל פערים עצומים בין חטיבות הביניים שמזינות את התיכונים, ניצבות בפני המורה בתיכון 40 פרסונות שונות, שכל אחת מהן זקוקה למודל הוראה אחר, מצויינת בהקלות שונות ובידע בסיסי שונה. ומאחר שאין שום דרך לתווך את השונות הזו ללינאר פדגוגי אחד, המורה נאלץ לדבר אל איזה אמצע שרירותי, או לבחור להשקיע את האנרגיה בשוליים המצויינים או דווקא בשוליים החלשים".

תופעה זו גורמת לכך, שבאופן קבוע 75% מהתלמידים יהיו מודרים מהתהליך הפדגוגי בכיתה ויחפשו את התשובות בהוראה פרטית. "באופן כזה ההוראה הפרטית צמחה לממדים מפלצתיים עד כי היא מגלגלת סכומים שיכולים להוות מחצית מתקציב החינוך במדינה", קובע גלסנר-פרץ.

(צילום: shutterstock)

למרבה האבסורד, שפע השיעורים הפרטיים מעצים עוד יותר את השונות הפנים-כיתתית. כל תלמיד מביא כעת לכיתה את התובנות של המורים הפרטיים שלו, והוא חש שדי לו במה שמקבל מהמורה הפרטי. וכך מאבדים התלמידים עניין בנעשה בכיתה, מה שמגביר את תופעת ההיעדרויות מבית הספר ומשפיע לרעה על המדדים של בית הספר. לדברי גלסנר-פרץ "כעת בתי הספר עצמם נאלצים לפתוח מרכזי תגבור פרטיים, בתשלום, כדי למתן את תופעת אובדן הנאט"ב הפדגוגי האחיד, ולהשקיע משאבים עצומים בהתמודדות עם ההיעדרויות".

למרבה הפרדוקס ההשלכה של מימון ההורים לעניין הפער הלימודי שבין המרכז לבין הפריפריה החברתית היא דווקא שימור הפער. שכן המימון הפרטי של ההורים החזקים, מקזז את המנגנון הממשלתי של העדפה מתקנת. וכך הפער הלימודי נותר בעינו, אולי אפילו גדל.

(צילום: גיל יוחנן)

"יש שני מרכיבים שמביאים לפערים אלו" אומר ראש מועצת ירוחם מיכאל ביטון. "המרכיב הראשון הוא בכך, שהורה עם כסף, יכול להשלים את מה שחסר בחינוך ולקנות את שירותם של מורים פרטיים שיסייעו לילד להתקדם. המרכיב השני, הוא בחינוך הבלתי פורמאלי. זהו סל חינוכי שמאוד משפיע על חייו של ילד וכמעט 100% ממנו נקנה בכסף - וכך בסופו של יום, משאבי הלימוד הכוללים העומדים לרשותו של התלמיד בערים החזקות, הוא שוב ושוב גבוה יותר מזה שעומד לרשות עיירה בדרום או שכונה פריפריאלית חברתית במרכז".

נקודה נוספת שביטון מעלה, היא האבחונים שמסייעים להקלות שונות לתלמידים. "ניתן לראות שהתלמידים בקהילות עשירות יותר ובערים עשירות, נהנים מיותר אבחונים שמביאים בסופו של דבר ליותר הקלות בלימודים, למרות שבהתפלגות סטטיסטית, הבעיות וליקויי הלמידה אמורות להיות שוות בין ערי המרכז לבין הפריפריה".

אמצעי למידה בלתי-פורמליים

על רקע זה, אימצו גורמי חינוך רבים גישה האומרת שהמענה אינו בהכרח תקצוב ישיר מתעדף, אלא הנגשה של מערכות לימוד בלתי-פורמליות, כאלה שתהיינה פתוחות וזמינות לכל התלמידים, בלא מגבלה של משאבים. לדידם של אנשי מקצוע רבים מעולם החינוך, שירותים אלו הם המענה

הישר ביותר והיעיל ביותר כדי להתמודד עם סגירת הפערים שמערכות הלימוד הפורמליות בבתי הספר, מתקשות לסגור.

מערכות ללמידה מרחוק הן אחד מאותם שירותים, אשר לא רק שמשפרות את איכות החיים של התלמיד, אלא שתורמות לפתרון בעיה אקוטית שהעולם כולו מתמודד עמה: פערי רמה ניכרים באיכות ההוראה בין המרכזים העירוניים והישובים המבוססים לבין הפריפריה הגיאוגרפית או החברתית (השכונות החלשות בערי המרכז).

בפני המורה בתיכון ניצבות 40 פרסונות שונות, שכל אחת מהן זקוקה למודל הוראה אחר(צילום: מוטי קמחי)

"מסיבות מובנות, לתלמיד ממוצע בעיירה מוחלשת, אין כמעט הזדמנות לפגוש סגל הוראה איכותי ובוודאי שאינו יכול לקחת שיעורים פרטיים אצל מורה מעולה", מוסיף גלסנר-פרץ: "הוא אפילו לא יכול לשבת בספריית בית הספר כי אם יש כזו, היא בדרך כלל דלה ולא מעודכנת. בשנים האחרונות, מערכות הלמידה מרחוק מאפשרות לתלמיד בפריפריה ללמוד אצל מורים טובים מאד, לתרגל ולקבל שיעורים פרטיים גם אם הם יושבים מאה קילומטר מביתו, או אלפי קילומטרים בארצות ענק המתמודדות עם אותה בעיה בדיוק. אפשר לומר שמערכות הלמידה מרחוק מצמצמות את הפער החברתי ומשפרות מאד את החתירה למתן הזדמנות שווה".

המודל אומץ בשנים האחרונות גם בישראל. המשרד לפיתוח הפריפריה, הנגב והגליל יזם בשנים האחרונות פרויקטים של אמצעי לימוד בלתי-פורמליים, בהם 'סיסמא לכל תלמיד' שמאפשר לתלמידים ולצוות ההוראה להישאר מעודכנים בתוכן הלימודים גם אם אינם נמצאים בתחומי בית הספר; ופרויקט התקשוב [Digitov](#) שמאפשר לסטודנטים תושבי הנגב והגליל להעביר שיעורים פרטיים באמצעות המחשב והאינטרנט לתלמידי האזור (בתמורה למלגת לימודים מלאה ומחשב נייד).

"לכלים טכנולוגיים המאפשרים למידה מרחוק באופן נגיש וקל לשימוש, תוך דילוג על מרחקים ומגבלות באמצעות רשת האינטרנט, יש פוטנציאל עצום להנגשת שירותי חינוך איכותיים לקהל התלמידים בפריפריה. וגופים פרטיים ובלתי-פורמליים - כמו המיזם '[סיסמא לכל תלמיד](#)' או המיזם החינוכי-חברתי [yschool](#) - הפועלים על פי סטנדרטים של איכות ומצוינות אך בגישה חברתית, עשויים לתרום תרומה משמעותית לשינוי המצב", מסכמת דלית שטאובר. "יש יתרון בכך שלגופים כאלה יש את סגולות המגזר הפרטי - גמישות, מהירות והתאמה לצרכים המקומיים".

"ידיעות אינטרנט" שותפה במיזם yschool